

DALENDE LEERPRESTATIES VAN JONGENS IN HET PRIMAIR ONDERWIJS?

EEN VERKENNEND ONDERZOEK NAAR DE SITUATIE IN NEDERLAND

Leonie ter Riet

Samenvatting

Uit het TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Survey) onderzoek van 2003 blijkt dat de prestaties van 9-jarige jongens in het primair onderwijs in Nederland op wiskunde gedaald zijn ten opzichte van 1995. Het doel van dit verkennende onderzoek was om te onderzoeken of deze daling voor Nederland een trend is of slechts eenmalig. Dit is onderzocht door middel van een literatuurstudie naar resultaten van grootschalig longitudinaal onderzoek in Nederland en andere westerse landen. Hierbij zijn ook mogelijke verklaringen voor de daling onderzocht. Naast de literatuurstudie zijn er vragenlijsten en interviews afgenomen om een beeld te krijgen van de situatie op een klein aantal scholen. In totaal zijn er 25 vragenlijsten ingevuld en 6 interviews afgenomen op 5 scholen.

In de literatuur zijn er geen empirische bewijzen gevonden voor een daling in leerprestaties van jongens in Nederland of in andere westerse landen. De geraadpleegde grootschalige onderzoeken beschreven enkel de verschillen tussen jongens en meisjes. Ook de vijf verklaringen die in de literatuur gevonden zijn waren vaak niet onderbouwd met empirische gegevens. Deze verklaringen hadden ook betrekking op verschillen tussen jongens en meisjes en niet op een daling in leerprestaties van jongens. Verder bleek uit de resultaten dat leerkrachten op basisscholen geen daling van prestaties van jongens ervaren. Wel bevestigen ze dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes, maar dat deze niet zouden leiden tot een daling in leerprestaties. Van de gevonden verklaringen wordt een klein deel door de leerkrachten herkend, maar ook deze verklaringen hebben niet geleid tot een daling in leerprestaties van jongens.

Inleiding¹

Uit het TIMSS onderzoek (Trends in International Mathematics and Science Study) van 2003 blijkt dat Nederland behoort tot de top tien van best presterende landen op het gebied van wiskunde en natuuronderwijs (Meelissen & Doornekamp, 2004). Het TIMSS onderzoek wordt sinds 1995 om de vier jaar uitgevoerd onder auspiciën van het IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) en het onderzoek richt zich op het vergelijken van de opbrengsten van het onderwijs in de exacte vakken tussen landen en tussen jaren. De onderwijsopbrengsten worden gemeten aan de hand van een internationaal ontwikkelde toets die in elk deelnemend land in eigen taal wordt afgenomen. Door middel van vragenlijsten voor de leerlingen, leraren, schoolleiders en curriculumexperts wordt informatie verzameld over de onderwijscontext in elk land. Aan het huidige TIMSS-onderzoek, TIMSS-2007, doen bijna 60 landen mee.

Het TIMSS onderzoek van 1995 richtte zich op de leerprestaties in wiskunde en natuuronderwijs van basisschoolleerlingen van de groepen 5 en 6 (internationaal aangeduid met grade 3 en 4). Ook zijn er toen metingen verricht onder leerlingen van de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs (grade 7 en 8) en het laatste jaar van het voortgezet onderwijs (grade 12). In 1999 is het onderzoek in het tweede leerjaar op het voortgezet onderwijs herhaald. Bij beide metingen waren er geen betekenisvolle verschillen wat betreft leerprestaties in wiskunde of natuurwetenschappen tussen jongens en meisjes. In 2003 is niet alleen wederom leerjaar 2 getoetst, maar ook zijn leerlingen in groep 6 opnieuw getoetst. Voor de leerlingen van groep 6 zijn er in 1995 en 2003 sekseverschillen gemeten in het voordeel van de jongens. Uit de meting van 2003 blijkt echter dat de prestaties van jongens in groep 6 op wiskunde er in vergelijking met 1995 er significant op achteruit gegaan zijn. De jongens presteerden in 2003 nog steeds hoger dan de meisjes, die een gelijkblijvende score haalden, maar hun gemiddelde is gedaald.

Interessant is de vraag of in Nederland sprake is van een echte neerwaartse trend of dat deze lichte daling in de leerprestaties van jongens in het TIMSS onderzoek slechts eenmalig is. Internationaal gezien krijgt de daling van de leerprestaties van jongens al een aantal jaren aandacht, vooral in Engeland en Schotland. TIMSS laat in de meeste andere landen, echter geen achteruitgang zien van de leerprestaties van de jongens. Voor Engeland bijvoorbeeld, zijn de leerprestaties van jongens en meisjes in 2003 in wiskunde zelfs significant hoger dan in 1995. De leerprestaties in wiskunde van jongens in Schotland in 2003 zijn in vergelijking met 1995 zelfs iets gestegen. De gemiddelde score van de meisjes in Schotland is in de periode 1995-2003 licht gedaald.

De vraag blijft in deze kwestie of deze daling in prestaties van jongens een trend is of dat het eenmalige gebeurtenis is. De vraag die in dit onderzoek dan ook centraal stond betreft deze daling van leerprestaties van jongens in Nederland. De hoofdvraag luidt:

In hoeverre is er daadwerkelijk sprake van een dalende trend in leerprestaties van jongens in Nederland en in hoeverre zien leerkrachten de mogelijke verklaringen die in andere westerse landen voor de daling van de leerprestaties van jongens worden aangedragen, ook in het Nederlandse onderwijs terug?

De hoofdvraag omvat de volgende vier onderzoeksvragen:

1. In hoeverre kan de in TIMSS aangetroffen daling in leerprestaties van Nederlandse jongens in het basisonderwijs bevestigd worden aan de hand van de resultaten van ander longitudinaal onderzoek in Nederland?
2. In hoeverre is in andere westerse landen sprake van een daling van leerprestaties van jongens?
3. Welke mogelijke verklaringen voor deze daling worden er in de onderzoeksliteratuur gegeven?
4. In hoeverre gelden deze mogelijke verklaringen ook voor de onderwijssituatie in Nederland?

¹ Met dank aan dr. M.R.M. Meelissen en dr. J.W. Luyten voor de begeleiding en ondersteuning van dit onderzoek.

De eerste drie onderzoeksvragen zijn aan de hand van een literatuuronderzoek beantwoordt. De vierde onderzoeksvraag is beantwoordt aan de hand van een aantal interviews met schoolleiders en leerkrachten.

2. Literatuur

De eerste drie onderzoeksvragen zijn aan de hand van literatuur beantwoordt. Bij het zoeken naar geschikte literatuur zijn er een aantal databases geraadpleegd. Deze databases zijn: de Universiteit Bibliotheek Catalogus (UB Catalogus) van de Universiteit Twente, PiCarta, ERIC, google scholar en Web of Science. De zoektermen die bij het zoeken naar literatuur gebruik zijn, zijn prestaties, leerprestaties, onderwijsprestaties, primair onderwijs, basisonderwijs, basisschool, jongens, meisjes, daling, sekseverschillen, boy, girl, boys' achievement, achievement, underachievement, primary school, primary education, educational achievement, sex differences, verklaringen, redenen, oorzaken, jongensprobleem, GION, PRIMA, TIMSS en CITO. Van de bovenstaande zoektermen zijn bij het zoeken combinaties gemaakt.

De geselecteerde literatuur is niet ouder dan tien jaar. Er zijn enkele uitzonderingen gemaakt, hier betreft het echter bronnen die erg relevant waren voor het onderzoek.

2.1 Ontwikkelingen van onderwijsprestaties van jongens en meisjes in Nederland.

In deze paragraaf zal er worden ingegaan op de gevonden literatuur met betrekking tot de eerste onderzoeksvraag. Deze vraag betreft de mate waarin de in TIMSS aangetroffen daling in leerprestaties van Nederlandse jongens in het basisonderwijs bevestigd kan worden aan de hand van de resultaten van ander longitudinaal onderzoek in Nederland.

Als er gekeken wordt naar trends in leerprestaties van jongens ten opzichte van eerdere meetjaren dan is er in Nederlandse onderzoeksliteratuur nog niet veel over bekend. In de literatuur wordt er wel uitvoerig over leerprestaties van jongens gesproken, maar empirische gegevens die, naast TIMSS, ook een daling laten zien in de prestaties van jongens, lijken niet beschikbaar te zijn. In de beschikbare literatuur over prestaties van jongens wordt vooral gesproken over de verschillen in prestaties tussen jongens en meisjes. Deze verschillen die aan bod komen hebben betrekking op de ontwikkelingen van jongens en meisjes gedurende de schoolloopbaan en de verschillen tussen jongens en meisjes per leerjaar (Citogroep, 2007; Driessen & Doesborgh, 2004).

Er zijn verschillende grootschalige Nederlandse studies die verschillen in prestaties tussen jongens en meisjes hebben geanalyseerd. Hier volgt een kort overzicht van de belangrijkste Nederlandse studies die ingaan op leerprestaties van jongens (en meisjes) in het primair onderwijs.

2.1.1 PRIMA Cohort Onderzoek

Het PRIMA Cohort Onderzoek is een tweejaarlijks longitudinaal onderzoek onder circa 90.000 kinderen in groep 2, 4, 6, en 8 in Nederland. Uit metingen van het PRIMA Cohort Onderzoek (kortweg PRIMA) blijkt dat er gedurende de jaren geen grote seksspecifieke prestatieverschillen merkbaar zijn. Van Langen en Driessen (2006) vergeleken de prestaties van basisschoolleerlingen op seksspecifieke verschillen op taal, wiskunde en lezen tussen de verschillende leerjaren. Daarbij maakten ze gebruik van de gegevens van het PRIMA Cohort onderzoek van 1994-1995, 2000-2001 en 2004-2005. Uit het onderzoek bleek dat de verschillen tussen jongens en meisjes erg klein zijn. De meisjes scoorden iets hoger op taal en lezen dan jongens. De jongens behaalden, behalve in groep 2, een hogere score op wiskunde dan meisjes. Volgens Van Langen en Driessen (2006), zijn de verschillen tussen jongens en meisjes in de verschillende leerjaren erg klein. Ook is er volgens hen in geen van de drie domeinen (taal, wiskunde, lezen) een bepaalde ontwikkeling in de tijd gemeten. Er zijn geen gegevens bekend over de leerprestaties van jongens ten opzichte van eerdere metingen.

2.1.2 De Cito-eindtoets

In onderzoek van de Citogroep (2007) is naar de verschillen tussen leerjaren en verschillen in prestaties tussen jongens en meisjes in vergelijking met eerdere metingen gekeken. Wederom is er niet gekeken naar een trend in leerprestaties van jongens. Uit de resultaten bleek dat de standaardcores op de eindtoets van het basisonderwijs (de Cito-toets) van de laatste jaren van alle groepen, jongens een

iets hogere standaardscore dan meisjes behaalden. Dit bleek zo te zijn in 2004, 2005, 2006 en wederom in 2007 (Citogroep, 2007).

Met betrekking tot het vak taal scoorden de meisjes in alle groepen hoger, dit verschil bleef in 2005, 2006 gelijk, maar in 2007 werd dit verschil groter. Op wiskunde en studievoordigheden scoorden de jongens in vergelijking tot de meisjes beter. Dit verschil bleef in 2005 en 2006 ook gelijk. In 2007 is dit verschil afgenomen. De gegevens lijken er op te wijzen dat het patroon van de verschillen verandert. Bij bijvoorbeeld het vak Taal is het verschil tussen jongens en meisjes in de afgelopen jaren groter geworden. Bij de vakken wiskunde en studievoordigheden is het verschil kleiner geworden. Ook lijken de verschillen met de leerjaren toe te nemen (Citogroep, 2007).

Er kan uit de gegevens van het Cito echter niet achterhaald worden waardoor deze verschillen in leerprestaties tussen jongens en meisjes er zijn. Het is niet duidelijk of meisjes beter zijn gaan presteren of jongens juist slechter. Ook kan er niets gezegd worden over het effect over de jaren, aangezien de opgaven van de toetsen in de afgelopen jaren niet gelijk waren. Hierdoor zijn er geen betrouwbare gegevens beschikbaar over het verschil in prestaties van jongens in de loop der jaren.

2.1.3 Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau

Het project Periodieke peiling van het onderwijsniveau (PPON) is een periodiek peilingonderzoek uit het primair onderwijs uitgevoerd door het Cito. Het onderzoek richt zich op het vaststellen de leerresultaten van leerlingen in het primair onderwijs. De peiling wordt elke vijf jaar herhaald en wordt halverwege (begin groep 5) het primair onderwijs en aan het eind (groep 8) van het primair onderwijs uitgevoerd. Ook worden er peilingen uitgevoerd op het speciaal onderwijs.

Uit een peiling van 1999 naar de leesvaardigheid van kinderen in het basis- en speciaal onderwijs blijkt dat meisjes in Nederland, aan het eind van het basisonderwijs significant beter scoren van jongens. Halverwege het basisonderwijs scoren meisjes ook beter dan de jongens, maar dit verschil is niet significant (Krom, Van de Gein, Van der Hoeven, Van der Schoot, Verhelst, Veldhuijzen & Hemker, 2004). Hier gaat het echter om een verschil in prestaties tussen jongens en meisjes en niet om een verschil in prestaties van jongens in verschillende meetjaren.

2.1.4 Het PISA onderzoek

Het Programma for International Student Assessment (PISA) is een driejaarlijks peilingonderzoek naar de kennis en vaardigheden van 15-jarigen op het gebied van leesvaardigheid en natuurwetenschappelijke geletterdheid. De peiling werd voor het eerst in 2000 uitgevoerd en er namen 265.000 leerlingen uit 32 landen aan deel.

Uit het PISA onderzoek van 2000 naar de leesvaardigheid kwam naar voren dat meisjes significant hoger scoren dan jongens. De gemiddelde verschillen lage internationaal tussen de 20 en 40 punten in het voordeel van de meisjes. Voor Nederland was dit verschil 30 punten (Wijnstra, 2001). In deze peiling wordt echter wederom alleen gesproken over verschillen tussen jongens en meisjes. Ook gaat het binnen dit onderzoek om leerlingen in het secundair onderwijs.

2.2 Ontwikkelingen van onderwijsprestaties van jongens en meisjes in het buitenland.

In deze paragraaf zal er ingegaan worden op de mate waarin in andere westerse landen sprake is van een daling van leerprestaties van jongens. Hiervoor zijn de, naast TIMSS, in de literatuur gevonden grootschalige onderzoeken van andere westerse landen geraadpleegd.

De reden hiervoor is dat in tegenstelling tot Nederland, er in het buitenland al een aantal jaren aandacht besteedt wordt aan het “jongensprobleem” (Francis, 2006; Skelton, 2001; Slade & Trent, 2000). Het lijkt er op dat ook in het buitenland grootschalige onderzoeken zich vooral richten op leerprestaties van jongens en meisjes en niet op trends in prestaties. Er lijken geen empirische bewijzen beschikbaar te zijn die aantonen dat er een daling in leerprestaties is van jongens ten opzichte van eerdere leerjaren.

Het belangrijkste voorbeeld van een grootschalig internationaal vergelijkend onderzoek is het PISA onderzoek. Het Programma for International Student Assessment onderzoek (kortweg PISA) is een driejaarlijks peilingonderzoek naar de kennis en vaardigheden van 15-jarigen op het gebied van leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en natuurwetenschappelijke geletterdheid. Uit de resultaten van het PISA onderzoek van 2003 blijkt dat IJsland het enige land is waar meisjes consistent beter presteren op het gebied van wiskunde. Bij bijna alle overige 40 landen presteerden de jongens

significant beter dan de meisjes (OECD, 2004). De meisjes scoren op hun beurt beter op leesvaardigheid. Uit de resultaten van het PISA 2000 onderzoek naar leesvaardigheid bleek dat, in alle 32 deelnemende landen, meisjes significant hoger scoorden in vergelijking met de jongens (OECD, 2004).

In de inleiding is al kort aangegeven dat TIMSS alleen in Nederland, maar in de andere deelnemende landen geen daling van de prestaties van jongens laat zien.

2.3 Verklaringen vanuit de literatuur.

Ondanks de grote aandacht voor het “jongensprobleem” blijven de bewijzen hiervoor achter. In de literatuur worden evenwel verklaringen gegeven voor een daling in leerprestaties van jongens. Uit nadere analyse blijkt echter dat ook deze verklaringen niet zozeer betrekking hebben op een daling in leerprestaties maar heel vaak mogelijke verklaringen zijn voor verschillen tussen jongens en meisjes.

De vijf meest gegeven verklaringen die in de onderzoeksliteratuur gevonden zijn, worden hier besproken. Van de verklaringen die gevonden zijn in de literatuur is echter maar een klein aantal echt gebaseerd op veelal (kleinschalig) empirisch onderzoek. De verklaringen zullen aan de hand van drie perspectieven besproken worden (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998). De drie perspectieven zijn: het ‘poor boys’ perspectief, het ‘failing school, failing boys’ perspectief en het ‘boys will be boys’ perspectief.

2.3.1 Het ‘poor boys’ perspectief

Bij het ‘poor boys’ perspectief worden jongens gezien als slachtoffers van, specifiek single (vaderloze) families, vrouwgedomineerde basisscholen en feminisme, waardoor meisjes worden voorgetrokken (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998).

De belangrijkste verklaring die onder dit perspectief valt is de zogenoemde feminisering van het onderwijs. Een consequentie van het gestaagd toenemen van het aantal vrouwelijke leerkrachten is daarbij het ontbreken van mannelijke rolmodellen (Driessen & Doesborgh, 2004).

Uit dit onderzoek van Driessen en Doesborgh (2004) blijkt dat tussen 1996 en 2003 in Nederland in de groepen 2, 4, 6 en 8 het aantal mannelijke leerkrachten aanzienlijk verminderd is. Uit gegevens van het ministerie van OCW blijkt dat meer dan de helft van het onderwijspersoneel vrouw is. In het primair onderwijs is zelfs 70% van de werknemers vrouw. In andere OESO-landen (o.a. de Verenigde Staten, Engeland, Australië, België en Frankrijk) is deze tendens ook zichtbaar. Het OESOGemiddelde voor het aandeel vrouwen in het primair onderwijs ligt zelfs op 77% (Wijnhoven, Ruesink & Lindner, 2006)

De grote hoeveelheid vrouwen die in het onderwijs werken wordt ook door Veendrick, Tavecchio en Doornenbal (2004) genoemd als verklaring voor de vermeende lagere leerprestaties van jongens. Vrouwelijke leerkrachten zouden in het onderwijs geen rekening houden met de grotere bewegingsdrang van jongens. Dit zou zich uiten in onrustig en ‘ordeverstoring’ gedrag. Meisjes zouden daarentegen een ijverige en meegaande houding hebben.

Volgens Warrington, Younger en Bearne (2006) kan het lage aantal mannen die werkzaam zijn in het onderwijs toe leiden dat jongens een goed mannelijk rolmodel missen. Het beeld wat jongens van een ‘echte’ man hebben is door Derks en Vermeersch (2001) omschreven als iemand die onafhankelijk, actief en competitief is. Ook zou dit geuit worden door machogedrag en het publiekelijk tonen van kracht (Younger, Warrington & Bearne, 2006). Het dominante gedrag van jongens, zou veelal in conflict zijn met de eisen van de school en het curriculum. Op school wordt vooral gehoorzaamheid en passiviteit gevraagd, terwijl de jongens machogedrag vertonen, autonomie zoeken en assertief zijn (Driessen & Doesborgh, 2004). Uit een onderzoeksrapport van Timmerman en Van Essen (2004) getiteld: ‘De mythe van het vrouwegevaar’, blijkt echter dat er geen bewijs is dat er een relatie is tussen de feminisering van het onderwijs en de ‘jongensproblemen’. Dit wordt in het Nederlandse onderzoek van Driessen en Doesborgh (2004) bevestigd.

2.3.2 Het ‘failing boys, failing school’ perspectief

Bij het tweede perspectief het ‘failing boys, failing school’ perspectief draait het meer om de school. Het onderwijs op de school zou in dit perspectief niet aan de behoeftes van de leerling te voldoen (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998). Hierdoor gaan de leerlingen van school die niet

optimaal geleerd hebben. De verklaringen die in de literatuur genoemd worden en die onder dit perspectief gegroepeerd kunnen worden hebben te maken met de situatie in de klas en op school.

De eerste verklaring heeft betrekking op het leren en werken in gemengde klassen. Dit zou voor jongens wellicht negatief werken. Een oplossing hiervoor is volgens Francis (2006) het invoeren van singleseks klassen. Volgens Swan (1998) zijn singleseks klassen voor jongens een omgeving waar ze meer open en responsief in de klas kunnen zijn. Jongens zouden zich beter kunnen concentreren, meer in de klas participeren en minder afgeleid worden door meisjes. Dit wordt echter door jongens zelf tegengesproken. Slade en Trent (2000) deden namelijk onderzoek naar de mening van jongens over het "jongensprobleem". Ze ondervroegen 1800 Amerikaanse jongens tussen de 9 en 11 jaar oud. Ze ontdekten dat jongens vinden dat ze beter werken in een klas met meisjes. De meisjes zouden, volgens de jongens, voor een beter werkklimaat zorgen.

De tweede verklaring die vanuit dit perspectief wordt beschreven heeft betrekking op de stereotypering van het gedrag van jongens en meisjes in de klas. Volgens Thorpe (2006) wordt bij jongens in hun jonge jaren door hun ouders maar ook de leerkracht het verwachtingspatroon gewekt dat jongens school niet leuk zouden vinden. Omdat van jongens impliciet wordt verwacht dat ze school niet leuk vinden, vinden ze het ook niet leuk. Dit heeft negatieve gevolgen voor hun leermotivatie en daarom ook op hun prestaties. Bij de meisjes zou dit juist andersom zijn, daarvan zou worden verwacht dat ze school wel leuk vinden, waardoor ze ook beter hun best doen op school.

Een derde verklaring die gevonden is in de literatuur en waarbij de verklaring in het onderwijs wordt onderzocht, is het verschil in leerstijlen. Een leerstijl is de manier waarop iemand het beste kennis verwerft. De één leert bijvoorbeeld beter als de stof visueel aangeboden wordt, terwijl de ander beter leert als het auditief wordt aangeboden (Smith & Ragan, 1999). Jongens en meisjes zouden verschillen in leerstijl. De leerstijl die op de school veel gebruikt wordt, zou niet aansluiten bij die van de jongens. De verschillende leerstijlen van jongens en meisjes worden door Van Langen en Driessen (2006) als volgt omschreven, jongens zouden zo goed in wis- en natuurkunde, omdat ze een voorkeur hebben voor het van buiten leren van regels en abstracte feiten en het reageren op episodisch, feitelijk en gedetailleerd commentaar. Bij meisjes zou de voorkeur meer uitgaan naar openeinde taken die gekoppeld zijn aan reële situaties. Ze zouden uitgebreid reageren op vragen, waarbij het geleerde in brede context wordt geplaatst.

Overigens wordt in de onderzoeksliteratuur waar gezocht wordt naar verklaringen voor de lagere prestaties van meisjes in bijvoorbeeld wiskunde, deze redenering ook vaak gevolgd, alleen wordt dan aangedragen dat wiskundeonderwijs onvoldoende aansluit op de specifieke leerstijlen van meisjes (Hyde, Fennema & Lamon, 1990).

Ook in een literatuurstudie van Tinklin, Crockford, Ducklin en Frame (2001-01) wordt gesuggereerd dat de leerstijlen die op school aangeboden worden vooral meisjesvriendelijk zijn. Dit heeft volgens hen tot gevolg dat jongens gedemotiveerd en gedistantieerd raken. Een voorbeeld van een leerstijl verschil tussen jongens en meisjes komt uit ander onderzoek van Tinklin, Crockford, Ducklin en Frame (2001-02). In dit onderzoek naar factoren die invloed hebben op academische capaciteiten van jongens en meisjes in Schotland, blijkt dat jongens beter presteren op toetsen met meerkeuzevragen en meisjes op toetsen met open vragen.

2.3.3 *Het 'boys will be boys' perspectief*

Het laatste perspectief waarvan uit de daling in prestaties verklaard wordt is het 'Boys will be boys' perspectief. De redenen die gevonden zijn passend bij dit perspectief hebben te maken met biologische en psychologische oorzaken waardoor jongens anders presteren dan meisjes (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998).

De belangrijkste verklaring die vanuit dit perspectief wordt gegeven heeft betrekking op de omgang van jongens met de peer groep. Een peer groep is een kleine groep van intieme vrienden die met elkaar omgaan op regelmatige basis (Van de Gaer, De Munter & Van Damme, 2004). Jongens zouden het, onder invloed van de peer groep, niet stoer vinden om hard te werken of goed te presteren op school. De redenen hiervoor zijn dat jongens onder elkaar heel competitief zijn, maar niet ten aanzien van goede prestaties. Jongens zien hard werken als een zwakte, dit zou betekenen dat ze dom zijn. Jongens vinden het juist stoer om iets te presteren zonder dat ze er hard voor hebben moeten werken (Tinklin, Crockford, Ducklin & Frame, 2001-01). Ook zouden de jongens onderling een soort prestatieplafond afgesproken hebben, waarboven niet gepresteerd hoort te worden anders vallen ze uit

de groep.

In dit hoofdstuk zijn de eerste drie onderzoeksvragen beantwoordt. In de eerste paragraaf (2.1) zijn de, naast TIMSS in de literatuur gevonden, grootschalige Nederlandse onderzoeken besproken. Opvallend is dat, naast TIMSS, geen van de onderzoeken ingaat op trends in de leerprestaties van jongens in de afgelopen jaren. In de onderzoeken wordt er enkel ingegaan op de verschillen in prestaties tussen jongens en meisjes. Deze verschillen gelden voor de verschillen in prestaties tussen jongens en meisjes per leerjaar en de verschillen in prestaties tussen jongens en meisjes in leerjaren.

In geen van deze onderzoeken uit Nederland is dus een neerwaartse daling van de prestaties van jongens aangetroffen. Om te bepalen in welke mate het vermeende “jongensprobleem” überhaupt bestaat is er in paragraaf 2.2 een analyse gemaakt van grootschalige onderzoeken van andere westerse landen. Ondank de grote aandacht voor het “jongensprobleem” is er in de geraadpleegde onderzoeken geen empirisch bewijs gevonden voor een daling in leerprestaties van jongens. In de onderzoeken werd, net als in de Nederlandse onderzoeken, alleen ingegaan op verschillen tussen jongens en meisjes.

In de derde paragraaf (2.3) is ingegaan op de belangrijkste mogelijke verklaringen die gevonden zijn in de literatuur. De gevonden verklaringen zijn: jongens zouden een mannelijk rolmodel missen (A), jongens zouden beter presteren in een singlesekse klas dan een gemengde klas (B), jongens zouden school niet leuk vinden omdat dat door de ouders en de leerkracht niet verwacht wordt (C), de leerstijl die op school gebruikt wordt zou niet passen bij die van jongens (D) en tot slot jongens zouden minder goed hun best doen op school, omdat dit niet stoer is in de ogen van de peer groep (E).

3. Methode

3.1 Onderzoekspopulatie en procedure

In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat, naast het TIMSS onderzoek, in de gevonden onderzoeksliteratuur geen empirisch bewijs gevonden is wat aantoont dat in Nederland of andere westerse landen, de leerprestaties van jongens er ten opzichte van eerdere meetjaren op achteruit gegaan zijn. De onderzoeksresultaten die gevonden zijn in het binnen- en buitenland hadden enkel betrekking op verschillen in leerprestaties tussen jongens en meisjes. Daarbij zijn ook een aantal verklaringen naar voren gekomen, die in de literatuur aangedragen zijn als mogelijke verklaring voor de verschillen in prestatie tussen jongens en meisjes. Deze vijf verklaringen zijn aan de hand van drie perspectieven besproken.

In dit onderzoek staat de mate waarin de in het vorige hoofdstuk besproken verklaringen voor de Nederlandse onderwijssituatie ook geldt centraal. Het doel van dit onderzoek was niet een representatief onderzoek voor heel Nederland verrichten. Dit was enkel een verkennende studie om na te gaan in hoeverre de verschillende perspectieven herkenbaar zijn voor leerkrachten in Nederland.

Om deze reden zijn er vijf willekeurige basisscholen, in de periode maart tot en met mei 2007, benaderd in Oost-Nederland. Van elke school zijn de leerkrachten benaderd, 19 uit de bovenbouw en 5 uit de onderbouw.

Na toezegging van deelname is er, in overleg met de docent, een afspraak gemaakt wanneer de vragenlijsten zouden worden afgeleverd en de interviews afgenomen. De vragenlijsten zijn op twee manieren afgenomen. Bij de leerkrachten bij wie een interview afgenomen zou worden werd de vragenlijst tijdens het gesprek doorlopen. De leerkrachten bij wie geen interview afgenomen werd vulden de vragenlijst zelfstandig in.

In totaal hebben 25 leerkrachten aan het onderzoek deelgenomen, waarvan 10 mannen en 15 vrouwen. Onder de docenten was er één schoolleider en waren er twee intern begeleiders. De mate van ervaring onder de leerkrachten varieerde aanzienlijk. Het varieerde tussen de 2 en de 31 jaar leservaring. Onder de bovenbouw leerkrachten is er een gemiddelde van 10 jaar leservaring en onder de ondervraagde onderbouw leerkrachten is er een gemiddelde van 22 jaar leservaring. In totaal zijn er zes interviews afgenomen.

3.2 Meetinstrumenten

De informatie voor dit onderzoek is op twee manieren verworven. Er zijn vragenlijsten en interviews afgenomen. Deze vragenlijst bestond uit drie delen. Het eerste deel omvatte algemene achtergrondvragen over de leerkracht en de school.

Het tweede deel bestond uit een reeks van 35 stellingen. De leerkrachten konden per stelling aangeven in hoeverre ze het met de stelling eens waren. De antwoordcategorieën waren helemaal mee eens, mee eens, mee oneens en helemaal mee oneens. Voor de verslaglegging zijn de categorieën helemaal mee (on)eens en mee (on)eens samengenomen. De stellingen hadden zowel betrekking op jongens als meisjes. Dit om te voorkomen dat de leerkrachten al zouden redeneren vanuit de aanname dat jongens slechter presteren of dat hun prestaties achteruit gaan. Uitgangspunt voor deze stellingen waren de drie eerder beschreven perspectieven.

Het derde deel van de vragenlijst omvatte een eigenschappenlijst die overgenomen is uit het onderzoek van Dolle-Willemsen (1997). Het doel van deze lijst van Dolle-Willemsen (1997) was om te meten hoe leerkrachten denken over een aantal persoonlijkheidskenmerken van leerlingen die meer aan meisjes toegeschreven kunnen worden of meer aan jongens of aan beiden evenveel. Deze lijst is in dit onderzoek opgenomen om na te gaan in hoeverre leerkrachten verschillen zien tussen jongens en meisjes. Achteraf zijn de resultaten vergeleken met die van Dolle-Willemsen.

Naast de vragenlijsten zijn er interviews gehouden met een deel van de leerkrachten. De interviews omvatte naast het invullen de van de vragenlijst ook een aantal aanvullende vragen. Deze aanvullende vragen hadden vooral betrekking op problematiek rond de prestaties van jongens. Bij deze vragen is er specifiek gevraagd naar de mening van de docenten over de “jongensproblematiek”.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk staat de vierde onderzoeksvraag, naar de mate waarin de verklaringen ook gelden voor de Nederlandse onderwijssituatie, centraal. In dit deel zullen de resultaten besproken worden van de afgenomen vragenlijsten en interviews.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Allereerst zullen de resultaten op de algemene verschillen tussen jongens en meisjes volgens de leerkrachten besproken worden. Vervolgens zullen de resultaten met betrekking tot de verklaringen aan de hand van drie perspectieven (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998) gepresenteerd worden. Daarna zullen de meest opvallende verschillen in antwoord tussen de mannelijke en vrouwelijke leerkrachten aan bod komen. Tot slot, zullen de resultaten op de eigenschappenlijst besproken worden. Vanwege de lengte van het instrument zijn alle stellingen niet in een tabel opgenomen, maar alleen in de tekst beschreven. Een overzicht van alle resultaten is opvraagbaar bij de auteur.

Het aantal ondervraagde leerkrachten (n) is 25, mits anders aangegeven.

4.1 Algemene verschillen tussen jongens en meisjes

In het onderzoek zijn een aantal algemene verschillen tussen jongens en meisjes naar voren gekomen. Deze verschillen hebben betrekking de prestaties van jongens en meisjes in de klas.

Uit de resultaten blijkt dat de mening van de leerkrachten over het leren en presteren van jongens en meisjes gelijk verdeeld is. De helft van de leerkrachten (50%) denkt namelijk dat jongens en meisjes wel verschillen in het leren en presteren op school en de andere helft (50%) niet. Ook is er gevraagd naar de aanleg van jongens en meisjes op bepaalde vakken. Van de leerkrachten vond 64% dat meisjes meer aanleg hebben voor taalvaardigheid dan jongens. Bij de jongens is een soortgelijk resultaat te zien. Maar liefst 62% van de leerkrachten was van mening dat jongens meer aanleg hebben voor rekenen dan meisjes.

Andere aangetroffen verschillen tussen jongens en meisjes zijn: jongens zouden slordiger werken (76%, n=24), minder nauwkeurig zijn (69%), een grotere bewegingsdrang hebben (81%) en luidruchtiger zijn (58%) dan meisjes. Uit de interviews (5 leerkrachten, 1 schoolleider) kwamen deze verschillen tussen jongens en meisjes ook naar voren. Deze verschillen hebben volgens de leerkrachten echter geen negatief effect op de prestaties van de leerlingen.

4.2 Verklaringen voor de verschillen aan de hand van drie perspectieven.

De verklaringen voor de verschillen zullen aan de hand van drie perspectieven worden behandeld (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998).

4.2.1 Het 'poor boys' perspectief

Binnen het 'poor boys' perspectief worden jongens gezien als slachtoffer van het vrouwengedomineerde onderwijs waar meisjes worden voorgetrokken (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998). Voorbeelden van de stellingen die aan de leerkrachten zijn voorgelegd met betrekking tot dit perspectief zijn: 'Ik denk dat het over het algemeen voor de prestaties van jongens niet goed is dat er meer vrouwen in het basisonderwijs les geven dan mannen,' en 'Ik vind dat er over het algemeen geen verschillen zijn tussen de manier waarop vrouwen en mannen lesgeven.'

A. Het ontbreken van een mannelijk rolmodel

Door de feminisering van het onderwijs zouden jongens een goed mannelijk rolmodel missen. De vrouwelijke leerkrachten zouden geen rekening houden met de grotere bewegingsdrang van de jongens. Waardoor de jongens onrustig en ordeverstoring gedrag gaan vertonen (Driessen & Doesborgh, 2004; Veendrick, Tavecchio & Doornenbal, 2004).

Het eerste opvallende punt is de niet eenduidige mening van de leerkrachten over de feminisering van het onderwijs. Maar liefst 68% (n=24) van de leerkrachten vindt het goed dat er veel vrouwen in het onderwijs werken. Echter, 61% (n=23) denkt het niet goed is voor de prestaties van jongens dat er meer vrouwen dan mannen werkzaam zijn in het onderwijs. Terwijl 69% denkt dat er geen verschillen zijn in de kwaliteit van lesgeven van mannen en vrouwen. Het merendeel van de leerkrachten heeft dus aangegeven te denken dat er geen verschillen zijn in de kwaliteit van lesgeven van mannen en vrouwen. Maar 63% (n=23) geeft aan dat het voor de prestaties van **meisjes** niets uitmaakt of ze van een man of een vrouw les krijgen. Terwijl 54% van de leerkrachten denkt dat het voor de prestaties van **jongens** wel uitmaakt of ze van een man of een vrouw les krijgen.

Als er gekeken wordt naar de leerbehoeftes van meisjes dan denkt het merendeel van de leerkrachten (85%, n=23) dat zowel mannelijke als vrouwelijke leerkrachten evengoed in staat zijn om de leerbehoeftes van meisjes te begrijpen. Over de leerbehoeftes van de jongens zijn de meningen iets meer verdeeld. Hier denkt 73% dat mannelijke leerkrachten de leerbehoeftes van jongens niet beter begrijpen dan vrouwelijke leerkrachten.

4.2.2 Het 'failing boys, failing school' perspectief

In perspectief wordt de school of het onderwijs zelf gezien als één van de veroorzakers van de jongens-meisjes problemen. De school zou binnen dit perspectief niet voldoen aan de behoeftes van de leerling (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998). Voorbeelden van de stellingen die gevraagd zijn bij dit perspectief zijn, zijn: 'Ik denk dat jongens in een jongensklas over het algemeen beter presteren dan in een gemengde klas,' en 'Jongens leren over het algemeen anders dan meisjes.'

B. Werken met gemengde klassen of singlekse klassen.

Werken in gemengde klassen zou voor jongens slecht zijn voor de concentratie. Maar in een singlekse klas zouden jongens minder afleiding van meisjes krijgen en meer in de klas participeren (Francis, 2006; Swan 1998).

Uit de resultaten blijkt dat het grootste gedeelte (96%) van de ondervraagden van mening is dat het werken met een gemengde klas juist goed is voor de ontwikkeling van kinderen. Ook denkt het merendeel van de leerkrachten niet dat jongens of meisjes beter presteren in een singlekse dan een gemengde klas. Maar liefst 92% (n=24) van de leerkrachten denkt dat jongens beter presteren in een gemengde klas dan in een singlekse klas en voor de meisjes is dit 88% (n=24).

Wat betreft de participatie in de klas bleek dat meisjes eerder zouden reageren dan jongens op vragen over de lesstof (76%, n=24). Meisjes zouden ook volgens 32% (n=24) onderling beter kunnen samenwerken dan de jongens. Bij een gezamenlijke opdracht, tussen een jongen en een meisje, neemt volgende 96% (n=23) de jongen niet eerder de leiding dan het meisje.

C. Stereotypering van motivatie.

Bij jongens en meisjes zou door de ouders en de leerkracht van jongens impliciet verwacht worden dat jongens school niet leuk vinden en meisjes wel. Daarom zijn jongens minder gemotiveerd en presteren ze slechter (Thorpe, 2006).

Uit de resultaten blijkt dat driekwart (75%, n=24) van de leerkrachten denkt dat jongens en meisjes even gemotiveerd zijn op school. Ook zouden volgens 64% (n=24) de meisjes niet positiever tegenover school staan dan jongens. Uit de interviews (2 bovenbouwdocenten, 1 schoolleider) blijkt ook dat de houding van jongens ten opzichte van school positief ervaren wordt. Volgens de leerkrachten uitten de jongens hun enthousiasme anders, maar vinden ze school even leuk als meisjes.

D. Verschillen in leerstijl.

Jongens en meisjes zouden verschillen in leerstijl. De leerstijl die in het onderwijs veel aangeboden wordt zou meer passen meer bij meisjes dan bij jongens (Tinklin, Crockford, Ducklin & Frame, 2001-01). Verder zouden jongens beter zijn in toetsen met meerkeuze vragen en meisjes in toetsen met open vragen.

Als er gekeken wordt naar de resultaten dan blijkt dat de meningen van de leerkrachten over hoe jongens en meisjes benaderd moeten worden in de klas nogal te verschillen. Volgens 48% (n=24) moeten jongens anders benaderd worden, maar 52% van de leerkrachten is het daar niet mee eens.

Over de manier van leren zijn de leerkrachten het meer eens. Volgens 69% (n=22) van de leerkrachten is de leerstijl van jongens en meisjes verschillend. Uit de interviews (3 leerkrachten) kwam naar voren dat jongens de voorkeur geven aan opdrachten waar ze oplossingsgericht moeten denken terwijl de meisjes liever opdrachten maken waar de nadruk meer op het proces ligt.

De mening van de leerkrachten over de aanleg voor toetsvragen is tegen de verwachting in (Tinklin, Crockford, Ducklin & Frame, 2001-02). De leerkrachten (68%, n=22) zijn namelijk van mening dat meisjes niet beter presteren op toetsen met open vragen dan meerkeuze vragen. Bij de jongens denkt 70% (n=22) van de leerkrachten dat ze niet beter scoren op toetsen met meerkeuze vragen dan open vragen.

4.2.3 Het 'Boys will be boys' perspectief

Bij dit derde perspectief zouden de verschillen tussen jongens en meisjes biologisch en psychologisch zijn bepaald (Epstein, Elwood, Hey & Maw, 1998). Voorbeeld van de stellingen die aan de leerkrachten voorgelegd zijn, zijn: 'Jongens zijn over het algemeen luidruchtiger in de klas dan meisjes', en 'Jongens zijn over het algemeen gevoeliger voor de mening van leeftijdsgenootjes dan meisjes.'

E. De invloed van de peer groep.

In de literatuur kwam naar voren dat jongens door de grote invloed van de peer groep het niet stoer vinden om hard te werken en hierdoor minder goed hun best doen op school (Tinklin, Crockford, Ducklin & Frame, 2001-01).

Volgens 85% van de leerkrachten zijn jongens over het algemeen niet gevoeliger voor de mening van leeftijdsgenootjes dan meisjes. Het merendeel (68%, n=24) van de leerkrachten denkt wel dat jongens het belangrijker vinden dan meisjes om stoer te zijn. Dit zou echter geen gevolgen hebben voor de inzet van de jongens, want 84% (n=24) van de leerkrachten denkt dat jongens het wel stoer vinden om hard te werken. De meningen met betrekking tot hoe hard jongens en meisjes werken zijn verdeeld. Maar liefst 40% (n=24) is van mening dat meisjes harder werken dan jongens, de overige 60% denkt dat dit niet het geval is.

4.3 Verschillen in mening van mannelijke en vrouwelijke leerkrachten

Het is interessant om na te gaan of er tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten verschillen zijn in hun ervaringen met de leerprestaties van meisjes en jongens. In de onderstaande tabel 1 zijn de acht grootste meningsverschillen op de stellingen tussen de mannelijke en de vrouwelijke leerkrachten te zien. De geselecteerde stellingen hadden een verschil in mening van 20% of groter. Op de overige stellingen waren de verschillen veel kleiner, verwaarloosbaar of waren vrouwelijke en mannelijke leerkrachten het met elkaar eens. Er waren tien mannelijke leerkrachten en vijftien vrouwelijke leerkrachten. De aantallen zijn echter erg laag en daarom moet er voorzichtig

worden omgegaan met de interpretatie van de resultaten.

Tabel 1

De grootste meningsverschillen op de stellingen tussen de mannelijke (n=10) en vrouwelijke (n=15) leerkrachten in percentages.

Stellingen	Percentage mannen dat het eens is met de stelling	Percentage vrouwen dat het eens is met de stelling
1. Ik denk dat het over het algemeen voor de prestaties van jongens niet uitmaakt of ze van een mannelijke of een vrouwelijke leerkracht les krijgen.	30	53
2. Jongens moeten over het algemeen in de klas anders benaderd worden dan meisjes.	70	29
3. Jongens en meisjes vertonen over het algemeen hetzelfde gedrag in de klas.	30	93
4. Jongens zijn over het algemeen even gemotiveerd als meisjes op school.	67	7
5. Jongens werken meestal slordiger dan meisjes.	50	71
6. Meisjes werken over het algemeen nauwkeuriger dan jongens.	80	53
7. Meisjes zijn meestal beter in toetsen met open vragen dan meerkeuzevragen.	67	8
8. Jongens zijn meestal beter in toetsen met meerkeuzevragen dan open vragen.	37	15

Noot: helemaal mee (on)eens en mee (on)eens zijn samengenomen.

De eerste drie stellingen gaan over jongens en hun prestaties. Het eerste opvallende verschil in mening betreft de stelling die stelt dat het voor de prestaties van jongens niets uitmaakt of ze van een mannelijke of een vrouwelijke leerkracht les krijgen. Hier zijn de meningen van de vrouwen bijna gelijk verdeeld (53% eens, 47% oneens), terwijl een ruime meerderheid van de mannen het oneens is met deze stelling (70%). Deze mannen zijn van mening dat het voor de prestaties van jongens wel uitmaakt of ze van een mannelijke of een vrouwelijke leerkracht les krijgen. Daarop aansluitend vindt 70% van de mannen dat jongens in de klas anders benaderd moeten worden. Van de vrouwelijke leerkrachten vindt echter het merendeel (71%, n=14) dat jongens niet anders benaderd moeten worden in de klas.

De grootste meningsverschillen zijn over het gedrag in de klas gevonden. De meeste vrouwelijke leerkrachten (93%) zijn van mening dat jongens en meisjes over het algemeen hetzelfde gedrag vertonen in klas. Opvallend is verder dat ze wel vinden dat jongens slordiger werken dan de meisjes (71%) en dat er verschil in motivatie tussen beide seksen (93%) bestaat. Over de mate van nauwkeurigheid zijn de meningen onder de vrouwelijke leerkrachten verdeeld (53% eens, 47% oneens). De mannelijke leerkrachten zijn over dit laatste punt echter vrij duidelijk. Zij vinden dat jongens minder nauwkeurig werken (80%), dat ze even gemotiveerd werken op school als meisjes (67%) en dat jongens en meisjes ongelijk gedrag vertonen in de klas (70%). Bij de mannelijke leerkrachten zijn de meningen echter verdeeld over de mate waarin jongens slordiger werken dan meisjes (50% eens, 50% oneens).

Tot slot de mening van de leerkrachten over de prestaties van jongens en meisjes op toetsen. In de literatuur kwam naar voren dat jongens beter zouden presteren op toetsen met meerkeuzevragen en meisjes beter zouden presteren op toetsen met open vragen (Tinklin, Crockford, Ducklin & Frame,

2001-01). Het merendeel van de mannelijke leerkrachten (67%, n=9) denkt ook dat meisjes beter zijn in toetsen met open vragen. Bijna alle vrouwelijke leerkrachten (92%, n=13) denken echter dat meisjes niet beter zijn in toetsen met open vragen in plaats van meerkeuzevragen. Ook denkt het merendeel van zowel de mannelijke (63%, n=8) als de vrouwelijke (85%, n=13) leerkrachten niet dat jongens beter scoren op toetsen met meerkeuzevragen dan open vragen.

Een duidelijke lijn lijkt er echter niet in te zitten: met de stellingen die gelijkheid tussen de seksen benadrukken, zijn soms vooral de vrouwelijke en soms vooral de mannelijke leerkrachten het eens. Dit geldt ook voor de stellingen die sekseverschillen benadrukken. De aantallen zijn echter te klein om hier verdere conclusies aan te verbinden.

4.4 Eigenschappen van jongens en meisjes

De resultaten van de leerkrachten op de eigenschappenlijst zijn in de onderstaande tabel 2 te zien, zoals overgenomen uit het onderzoek van Dolle-Willemsen (1997). De eigenschappenlijst is ook voorgelegd aan 25 leerkrachten. Van de leerkrachten gaf maar liefst 85% aan de eigenschap 'verzorgend' meer bij meisjes te vinden passen dan jongens. Ook worden de meisjes door 58% van de leerkrachten (n=23) als rustiger gezien. Uit de resultaten blijkt verder dat de leerkrachten de meisjes door meer dan één derde van de leerkrachten betiteld als 'zelfstandiger', 'oplettender', 'afhankelijker', 'hulpvaardiger' en 'volgzamer' dan de jongens.

Bijna 90% van de leerkrachten vond de jongens 'beweeglijker' dan de meisjes. Ongeveer 40% van de leerkrachten vonden de jongens 'prestatiegerichter', 'heersender' en 'krachtiger' dan de meisjes.

Tabel 2

Percentage leerkrachten (n=25) die een bepaalde eigenschap wel of niet toeschrijft aan één van de seksen.

Eigenschappenlijst			
	Percentage leerkrachten dat de eigenschap meer vindt passen bij jongens.	Percentage leerkrachten dat de eigenschap meer vindt passen bij meisjes.	Percentage leerkrachten dat de eigenschap bij jongens en meisjes evenveel vindt passen.
Zelfstandig	8	32	60
Oplettend	4	38	58
Dom	4		96
Zwak	12	8	80
Afhankelijk	15	31	54
Rustig		58	42
Pienter		4	96
Hulpvaardig		38	62
Verzorgend		85	15
Prestatiegericht	38	8	54
Aandachtig		19	81
Flexibel	19	15	65
Beweeglijk	88		12
Heersend	42	4	54
Krachtig	44	4	52
Lui	23		77
Volgzaam	8	31	62
Aanpassingsvermogen	8	19	73

Vetgedrukt betekent >50% wijst deze eigenschap toe aan één van de seksen. De eigenschappenlijst is overgenomen uit het onderzoek van Dolle-Willemsen (1997).

Conclusie

In deze studie is onderzocht in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van een dalende trend in leerprestaties van jongens in het primair onderwijs in Nederland. Verder is nagegaan in hoeverre leerkrachten de mogelijke verklaringen die in andere westerse landen voor deze daling worden aangedragen ook in het Nederlandse onderwijs terug zien. Om deze vraag te beantwoorden is een uitvoerige literatuurstudie verricht en zijn er 25 vragenlijsten en 6 interviews afgenomen.

De hoofdvraag is opgedeeld in 4 onderzoeksvragen die achtereenvolgend beantwoordt zullen worden.

De eerste onderzoeksvraag luidde: in hoeverre kan de in TIMSS aangetroffen daling in leerprestaties van jongens in het basisonderwijs bevestigd worden aan de hand van de resultaten van ander longitudinaal onderzoek in Nederland? In de geraadpleegde onderzoeksliteratuur is een daling van de leerprestaties van jongens niet aangetroffen. Het onderzoek naar informatie over deze 'vermeende' daling was specifiek gericht op grootschalige studies. Er zijn echter geen analyses, in de geraadpleegde onderzoeken, gevonden die ingaan op de ontwikkeling van leerprestaties van jongens ten opzichte van eerdere meetjaren. In de geraadpleegde onderzoeken werden vooral verschillen in leerprestaties tussen jongens en meisjes besproken.

De tweede onderzoeksvraag luidde: In hoeverre is in andere westerse landen sprake van een daling in leerprestaties van jongens? Ook hier zijn grootschalige onderzoeken naar leerprestaties geraadpleegd. Ook hier is geen daling in leerprestaties van jongens aangetroffen. In de geraadpleegde onderzoeken kwamen wederom verschillen tussen jongens en meisjes naar voren, maar niet dat dit tot een daling in leerprestaties van jongens leidt.

De derde onderzoeksvraag luidde: Welke mogelijke verklaringen voor deze daling worden er in de onderzoeksliteratuur gegeven? In de literatuur zijn vijf verklaringen gevonden voor de 'vermeende' daling van leerprestaties van jongens in het primair onderwijs. Deze verklaringen verwijzen echter wederom naar de verschillen tussen jongens en meisjes en niet naar verschillen in leerprestaties van jongens in verschillende meetjaren. De gevonden verklaringen zijn: A. Door de feminisering van het onderwijs missen jongens een mannelijk rolmodel, B. Jongens kunnen beter werken in een singleseks klas dan in een gemengde klas, C. Ouders en leerkrachten scheppen bij jongens en meisjes een stereotype verwachting dat jongens school niet leuk vinden en meisjes wel, D. Jongens en meisjes verschillen in leerstijl en de manier waarop het onderwijs nu aangeboden wordt is vooral meisjesvriendelijk en tot slot E. De peer groep heeft een grote invloed op de houding van jongens in de klas. Leren en hard werken wordt door de peer groep niet stoer gevonden en daarom doen jongens minder hun best op school.

Tot slot de vierde onderzoeksvraag, die luidde: In hoeverre gelden deze mogelijke verklaringen ook voor de onderwijssituatie in Nederland? Deze laatste onderzoeksvraag is beantwoordt op basis van percepties en meningen van 25 leerkrachten. Het draait hier weliswaar om een klein groepje respondenten en het onderzoek dient ook slechts als verkennend en niet als representatief gezien te worden. Toch was het interessant te om te kijken welke mogelijke verklaringen door de docenten herkend worden.

Het belangrijkste resultaat is dat slechts een klein deel van de verklaringen voor de leerkrachten wel herkenbaar is, maar dat deze, volgens de leerkrachten, geen negatief effect hebben op de prestaties van jongens en meisjes.

De eerste verklaring dat jongens als gevolg van de feminisering van het onderwijs een mannelijk rolmodel missen wordt door de leerkrachten niet bevestigd. De feminisering van het onderwijs wordt door de leerkrachten wel herkend en wordt niet als een positieve ontwikkeling gezien. Maar de kwaliteit van de lessen en de prestaties van de leerlingen zouden er, volgens de leerkrachten, niet onder lijden. Volgens de meeste leerkrachten kunnen, zowel mannen als vrouwen, evengoed lesgeven en omgaan met de leerbehoeftes van jongens en meisjes. Opvallend resultaat is wel dat meer vrouwelijke dan mannelijke leerkrachten ervaren dat jongens drukker zijn in de klas. Wellicht dat dit toch iets zegt over een verschil tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten. Uit onderzoek komt

ook naar voren dat de feminisering van het onderwijs geen negatief effect heeft op de leerprestaties van jongens (Driessen & Doesborgh, 2004; Timmerman & Van Essen, 2004).

De tweede verklaring met betrekking tot de klas samenstelling wordt door de leerkrachten niet ondersteund. Veruit de meeste leerkrachten zijn van mening dat werken met gemengde klassen goed is voor de ontwikkeling van jongens en meisjes. De leerkrachten verwachten ook niet dat de prestaties van jongens of meisjes in een singleseks klas beter is dan in een gemengde klas. Opvallend bij deze verklaring is dat de participatie van jongens in de klas, wat betreft reageren op vragen en participatie in een groep, matig lijkt. De vraag is echter of dit van invloed is op de prestaties van jongens.

De derde verklaring is voor de leerkrachten eveneens niet herkenbaar. Jongens zouden minder gemotiveerd zijn dan meisjes om naar school te gaan, maar de leerkrachten ervaren dat jongens en meisjes even gemotiveerd zijn op school en dat meisjes niet positiever tegenover school staan dan jongens.

Over de vierde verklaring, de verschillen in leerstijl, zijn de meningen van de leerkrachten verdeeld. De helft van de leerkrachten denkt dat jongens en meisjes anders benaderd moeten worden in de klas. De andere helft denkt van niet. Verder is een groot deel van de leerkrachten van mening dat de leerstijl van jongens en meisjes anders is.

Uit de interviews (5 leerkrachten, 1 schoolleider) kwam naar voren dat er op de scholen wat betreft toetsing vrijwel geen meerkeuzetoetsen afgenomen worden. Dit zou een verklaring kunnen zijn waarom de resultaten uitwijzen dat meisjes niet beter presteren op open vragen dan meerkeuzevragen en jongens niet beter presteren op toetsen met meerkeuzevragen dan open vragen.

Tot slot, de vijfde verklaring, de invloed van de peer groep. Leerkrachten erkennen dat jongens het belangrijk vinden om stoer te zijn, maar bevestigen ook dat jongens het wel stoer vinden om hard te werken in de klas. Ook zouden ze niet gevoeliger zijn voor de mening van leeftijdsgenootjes. Deze verklaring is volgens de leerkrachten daarom niet terug te zien in de klas.

Meningsverschillen tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten.

Als er gekeken wordt naar de meningsverschillen tussen mannen en vrouwen op de stellingen dan valt op dat mannen en vrouwen wel anders tegen jongens en meisjes in de klas aankijken. Dit kan geïllustreerd worden met drie voorbeelden. Allereerst de stelling dat jongens anders benaderd moeten worden dan meisjes in de klas. Het grootste gedeelte van de mannen is het daarmee eens. Terwijl het grootste gedeelte van de vrouwen het daarmee oneens is. Interessant is de vraag waarom? Wellicht dat er toch grotere verschillen zijn tussen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten dan op het eerste oog blijkt. De tweede stelling die bijzonder opvalt, is de stelling over het gedrag wat jongens en meisjes vertonen in de klas. Hierbij denken wederom de mannelijke leerkrachten dat jongens en meisjes wel verschillen en bijna alle vrouwelijke leerkrachten denken dat ze niet verschillen. Tot slot, de derde stelling over de motivatie van jongens en meisjes. Opvallend aan deze stelling is dat een kleine meerderheid van de mannelijke leerkrachten gelooft dat jongens en meisjes even gemotiveerd zijn op school. Terwijl bijna alle vrouwelijke leerkrachten denken dat dit niet zo is.

Hierbij moet in gedachten gehouden worden dat het hier om de mening gaat van een klein aantal leerkrachten. Er zijn daarom moeilijk conclusies te verbinden aan deze resultaten.

Eigenschappenlijst

Als laatste zullen de resultaten van het onderzoek van Dolle-Willemsen (1997) vergeleken worden met de resultaten van dit onderzoek. In dit onderzoek kwam naar voren dat de leerkrachten de eigenschap verzorgend, rustig, zelfstandig, oplettend, afhankelijk, hulpvaardig, verzorgend en volgzzaam meer bij meisjes vinden passen dan bij jongens. Dolle-Willemsen (1997) vond soortgelijke resultaten. Bij haar werd 'zelfstandig' en 'afhankelijk' alleen niet genoemd. Ook werden de eigenschappen 'pienter', 'aandachtig', 'flexibel' en 'aanpassingsvermogen' nog meer bij meisjes genoemd dan jongens.

De jongens werden in dit onderzoek 'beweeglijker', 'prestatiegerichter', 'heersender' en 'krachtiger' dan de meisjes genoemd. In het onderzoek van Dolle-Willemsen (1997) werden jongens 'beweeglijker', 'heersender', en 'lui' genoemd. Ook deze resultaten komen deels overeen.

Uit de resultaten van eigenschappenlijst lijkt het of leerkrachten een vrij stereotiep beeld hebben van jongens en meisjes. Zoals de eigenschappen als verzorgend en afhankelijk voor meisjes en beweeglijk en krachtig voor jongens.

Discussie

Het doel van dit onderzoek was inzicht krijgen in een eventuele daling van leerprestaties van jongens in het primair onderwijs in Nederland. Dit was een verkennend onderzoek waarbij de mening en percepties van schoolleiders en leerkrachten over dit onderwerp verkregen is.

Uit dit onderzoek is gebleken dat een daling van jongens in leerprestaties ten opzichte van eerdere meetjaren, naast TIMSS, in andere Nederlandse of buitenlandse onderzoeksliteratuur niet bewezen is. Uit de analyses van de resultaten bleek ook dat leerkrachten geen verschil in prestaties van jongens ten opzichte van eerdere meetjaren hebben opgemerkt.

In de geraadpleegde onderzoeksliteratuur werd vooral gesproken over verschillen in leerprestaties tussen jongens en meisjes. De gevonden verklaringen hadden hier ook betrekking op. Uit de resultaten van de leerkrachten bleek dat leerkrachten wel verschillen ervaren tussen jongens en meisjes, maar dat dit wederom niet leidt tot lagere leerprestaties.

De consequentie van deze verschillen tussen jongens en meisjes zijn volgens de resultaten van dit onderzoek gering. De leerkrachten gaven aan geen problemen te ervaren in prestaties van zowel jongens en meisjes. Bij de analyse van de resultaten moet echter wel in gedachten worden gehouden dat er alleen metingen verricht zijn bij leerkrachten. Er is op geen andere manier gegevens verzameld. Deze eenzijdige manier van meten kan tot gevolg hebben dat de leerkrachten bijvoorbeeld ongemerkt hun stereotype verwachtingen over jongens en meisjes uitten en niet de werkelijke prestaties van jongens en meisjes. Er is wel geprobeerd om dit met de interviews te ondervangen, er zijn echter maar zes interviews afgenomen. Vanwege het beperkte aantal leerkrachten, 25 leerkrachten van scholen in de regio Oost-Nederland, is het onderzoek niet representatief. Hierdoor is generalisatie naar een grotere populatie uitgesloten. Er mogen dan ook geen verregaande conclusies aan dit onderzoek opgehangen worden.

In eventueel vervolgonderzoek zou dit wel wenselijk zijn. In dit onderzoek zouden er bijvoorbeeld meerdere partijen ondervraagd worden over dit onderwerp. Zo zouden er ook interviews afgenomen kunnen worden bij leerlingen, ouders en experts op het gebied van onderwijsontwikkelingen. Een hoger aantal respondenten is in dit geval ook aan te raden.

Tevens zou onderzoek naar de invloed stereotype denkbepelden van leerkrachten op leerlingen in de klas interessant zijn om te onderzoeken. Dolle-Willemsen (1997) richtte haar onderzoek hier al op. Ze onderzocht de invloed van de leerkracht op het verborgen curriculum van de klasseninteractie bij het leren van leerlingen, meisjes en jongens. Aangezien het onderzoek inmiddels enige jaren geleden uitgevoerd is, kan het interessant zijn om de huidige situatie te bepalen.

Tot slot, zijn er naast TIMSS, geen grootschalige onderzoeken gevonden zijn die aandacht besteden aan de prestaties van jongens ten opzichte van eerdere leerjaren. Het zou interessant kunnen zijn om hier toch onderzoek naar te doen, ook al gaven de leerkrachten aan dat er geen trend merkbaar is in de leerprestaties jongens of meisjes. Dit onderzoek zou relatief gemakkelijk ingevoegd kunnen worden in bestaande trendstudies zoals de Cito-toets. De gegevens van het Cito die op dit moment vergeleken worden zijn de prestaties van jongens en meisjes samen, ten opzichte van eerdere meetjaren. Deze gegevens zouden in vervolgmetingen uitgesplitst kunnen worden naar sekse.

Referenties²

- Citogroep (2007). *Eindtoets basisonderwijs, terugblik en resultaten 2007*. Arnhem: Cito
- Derks, A. & Vermeersch, H. (2001). *Gender en Schoolspresteren. Een multilevel-analyse naar de oorzaken van de grotere schoolachterstand van jongens in het Vlaams secundair onderwijs*. Brussel: Departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Dolle-Willemsen, D. (1997). *Gezien onderscheid naar sekse in het basisonderwijs*. Tilburg University Press.
- Driessen, G. & Doesborgh, J. (2004). *De feminisering van het basisonderwijs. Effecten van het geslacht van de leerkrachten op de prestaties, de houding en het gedrag van leerlingen*. Nijmegen: ITS.
- Epstein, D., Elwood, J., Hey, V. & Maw, J. (1998). Schoolboy frictions: feminism and 'failing boys', in Epstein, D., Elwood, J., Hey, V. & Maw, J. (eds.) *Failing Boys? Issues in Gender and Achievement*. Buckingham: Open University Press.
- Francis, B. (2006). Heroes or zeroes? The discursive positioning of underachieving boys' in English neo-liberal education policy, *Journal of Education Policy*, 21, 2, 187-200.
- Hyde, J.S., Fennema, E. & Lamon, S.J. (1990). Gender differences in mathematics performance: a meta-analysis, *Psychological Bulletin*, 107, 2, 139-155.
- Krom, R., Van de Gein, J., Van der Hoeven, J., Van der Schoot, F., Verhelst, N., Veldhuijzen, N. & Hemker, B. (2004). *Balans van het schrijfonderwijs op de basisschool. Uitkomsten van de peilingen in 1999: halverwege en einde basisonderwijs en speciaal basisonderwijs*. Arnhem: Citogroep.
- Meelissen, M.R.M. & Doornekamp, B.G. (2004). *TIMSS-2003 Nederland. Leerprestaties in exacte vakken in het basisonderwijs*. Enschede: Universiteit Twente – faculteit Gedragwetenschappen.
- OECD (2004). *Learning for tomorrow's world. First results for PISA 2003*.
- Skelton, C. (2001). *Schooling the boys*. Philadelphia: Open University Press Philadelphia.
- Slade, M. and F. Trent (2000). What the boys are saying: An examination of the views of boys about declining rates of achievement and retention. *International Education Journal*, 1, 2, 201-229.
- Smith, P.L. & Ragan, T.J. (1999). *Instructional Design. (2nd edition)*. New York: Wiley.
- Swan, B. (1998). Teaching boys and girls in separate classes at Shenfield High School, Brentwood. In K. Bleach (Ed.), *Raising boys' achievement in schools* (pp. 157–172). Stoke-on-Trent, England: Trentham Books.
- Thorpe, G. (2006). Multilevel analysis of PISA 2000 reading results for the United Kingdom using pupil scale variable. *School Effectiveness and School Improvement*, 17, 1, 33-62.
- Timmerman, G. & Essen, M. van (2004). De mythe van het 'vrouwengevaar': Een historiserende inventarisatie van (inter)nationaal onderzoek naar de relatie tussen feminisering en 'jongensproblemen' in het onderwijs, *Pedagogiek*, 24, 1, 57-71.
- Tinklin, T., Croxford, L., Ducklin, L. & Frame, B. (2001a). *Gender and pupil performance. Interchange 70*. Edinburgh: Scottish Executive Education Department.
- Tinklin, T., Croxford, L., Ducklin, A. & Frame, B. (2001b). *Gender and pupil Performance in Scotland's Schools*. Edinburgh: The Scottish Executive Education Department.
- Van de Gaer, E., De Munter, A., Van Damme, J. (2004). Effecten van individuele attitudes en van attitudes van de peer groep op de prestaties voor wiskunde van jongens en meisjes. *Pedagogiek*, 24, 1, 23-40.
- Van Langen, A. & Driessen, G. (2006). *Sekseverschillen in onderwijsloopbanen. Een internationaal comparatieve trendstudie*. Nijmegen: ITS
- Veendrick, L., Tavecchio, L., Doornenbal, J. (2004). Jongens als probleem: Inleiding bij het Themadeel. *Pedagogiek*, 24, 1, 12-22.
- Warrington, M., Younger, M. & Bearne, E. (2006). *Raising boys' achievement in primary schools*. Maidenhead: Open University Press.

² De bijlagen zijn op te vragen bij de auteur. Correspondentie via: l.terriet@student.utwente.nl

- Wijnhoven, L., Ruesink, H. & Lindner, H. (2006). *Nota werken in het onderwijs 2007*. Den Haag: Ministerie van OC & W.
- Wijnstra, J.M. (2001). *Bruikbare kennis en vaardigheden voor jonge mensen: Nederlandse uitkomsten van het OESO Programme for International Student Assessment (PISA) op het gebied van begrijpend en studerend lezen, wiskunde en de natuurwetenschappelijke vakken in het jaar 2000*. Arnhem: Citogroep.